

AALST PIERRE CORNELISKAAI NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

AALST – PIERRE CORNELISKAAI

NOTA PROEFSLEUVENONDERZOEK- 2019B118

WOUTER DE MAEYER & ARNE DE GRAEVE

DOSSIERSAMENSTELLING

Wouter De Maeyer & Arne De Graeve

PROJECT

Aalst – Pierre Corneliskaai - nota (proefsleuvenonderzoek)

Projectcode:2019B118

Projectnaam: 18-AAL-PC

Identificatie bekrachtigde archeologienota: ID 2018J70

SOLVA Archeologierapport nr. 180

OPDRACHTGEVER

Stad Aalst

contactpersoon: Jan De Mette

Werf 9

9300 AALST

Tel: 053/77 93 00

Jan.DeMette@aalst.be

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot **SOLVA** archeologisch depot

p/a Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2019/12.857/11

Kaft: Opkuisen van het profiel op de Houtkaai.

*Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van **SOLVA**. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © **SOLVA***

INHOUDSTAFEL

Inhoudsopgave

1	SAMENVATTING.....	5
1.1	PLANMATIGE CONTEXT	5
1.2	WETTELIJK KADER.....	5
1.3	RESULTATEN	5
2	VERSLAG VAN RESULTATEN.....	7
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	7
2.1.1	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	7
2.1.2	SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK.....	9
2.2	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	9
2.2.2	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK.....	10
2.3	ASSESSMENTRAPPORT	14
2.3.1	SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN VAN HET BUREAUONDERZOEK.....	14
2.3.2	BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNIDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED	15
2.3.3	ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN 16	
2.3.4	ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN:.....	18
2.3.5	ASSESSMENT VAN DE STALEN	18
2.3.6	CONSERVATIE-ASSESSMENT	18
2.3.7	DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED	18
2.3.8	CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES	18
2.3.9	DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCG ERFGOED.....	21
2.4	BIBLIOGRAFIE	22
2.5	BIJLAGEN	22

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 08/10/2018) ..	7
Figuur 2: Topografische kaart (detail) met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 08/10/2018).....	8
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 08/10/2018).....	8
Figuur 4: Inplantingsplan van de proefsleuven op het kadasterplan (Digitaal aangemaakt op 22/11/2019).	12
Figuur 5: Foto profiel 2AB.....	15
Figuur 6: Profieltekening AB (zie bijlage voor gedetailleerde spoorbeschrijvingen).....	15
Figuur 7: Foto boring.	16
Figuur 8: Een projectie van de aangetroffen sporen op het kadasterplan.	17
Figuur 9: Kaart van Antonius Sanderus met aanduiding van het projectgebied (bron: Geheugenvannederland.nl).....	19
Figuur 10: Poppkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 8/10/2018).	19
Figuur 11: Kaart met afbakening van zones waar de gracht (archeologisch erfgoed) aanwezig is.	20

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

Het stadsbestuur van Aalst wenst wegeniswerken uit te voeren op de Pierre Corneliskaai ter hoogte van en op de Houtkaai in Aalst. Daarnaast zullen ook rioleringswerken doorgaan op de Houtkaai, en een brug aangelegd worden waarvoor funderingswerken dienen plaats te vinden op de Houtkaai en het Jagerspad. De werken aan de Pierre Corneliskaai, Houtkaai en het Jagerspad bevatten verschillende elementen en zullen in twee verschillende fasen uitgevoerd worden. Deze fasen zullen in twee aparte omgevingsvergunningsaanvragen behandeld worden. Deze archeologienota staat in functie van de eerste fase.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich binnen een beschermde archeologische site of archeologische zone. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen** voor de wegeniswerken. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 RESULTATEN

Het stadsbestuur van Aalst wenst wegeniswerken uit te voeren op de Pierre Corneliskaai ter hoogte van en op de Houtkaai in Aalst. Daarnaast zullen ook rioleringswerken doorgaan op de Houtkaai, en een brug aangelegd worden waarvoor funderingswerken dienen plaats te vinden op de Houtkaai en het Jagerspad. De werken aan de Pierre Corneliskaai, Houtkaai en het Jagerspad bevatten verschillende elementen en zullen in twee verschillende fasen uitgevoerd worden. Deze fasen zullen in twee aparte omgevingsvergunningsaanvragen behandeld worden. Deze archeologienota staat in functie van de eerste fase.

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning** voor stedenbouwkundige handelingen voor de wegeniswerken. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.

De bodemingreep voor het volledige projectgebied (ca. 11600m²) houdt het heraanleggen van de bestaande verharding in. Het maaiveld blijft nagenoeg ongewijzigd, met lokaal hier en daar een verlaging, tot maximaal 20cm. Lokaal worden diepere verstoringen verwacht door de heraanleg van een RWA en DWA- leiding rondom de Houtkaai. Verder zullen ook verschillende funderingselementen van de fietsbrug lokaal voor een diepere bodemingreep zullen zorgen, zowel op de Houtkaai als op het Jagerspad.

Op historisch vlak neemt het projectgebied een interessante plaats in. Het is gelegen aan de rand van de historische kern van Aalst, ter hoogte van de laat-middeleeuwse stadsomwalling, zoals de historische kaarten aantonen. Hoewel de georeferentie soms onduidelijk is, blijkt dat de gracht en omwalling onder de huidige Houtkaai gesitueerd is. De gracht bleef tot in de 19de eeuw open.

In meer recentere periodes is het projectgebied volledig bebouwd en ingericht. De geplande werken vallen volledig in een bebouwde zone en langs de bestaande kaaimuren, waardoor de mate van huidige

---

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

verstoringen in de bodem al vrij hoog is. Kanalisatie- en kaaiwerken, de aanleg van de spoorinfrastructuur in de 19de eeuw, de aanleg van collectoren en rioleringen en straatverharding hebben een zware impact gehad op het geheel.

Op basis van het bureauonderzoek werd ingeschat dat bij de geplande werken (de heraanleg van wegen, riolering en de bouw van een nieuwe fietsbrug) verscheidene ingrepen in de bodem noodzakelijk zullen zijn. Ondanks de hoge mate van recente bebouwing en inrichting, viel het niet uit te sluiten dat het projectgebied nog een relevante archeologische waarde had, die door de geplande werkzaamheden zou geraakt worden. Vooral de zone van het centrale pleintje aan de Houtkaai bood nog mogelijkheden.

Op basis van de bureaustudie kon immers gesteld worden dat het projectgebied een zeker archeologisch potentieel had gelet op de ligging nabij de historische kern van Aalst en de situering vlak boven en langs de middeleeuwse stadsomwalling en -gracht. Op een lokaal niveau kon de eventuele archeologische informatie dus een belangrijke bijdrage leveren aan de geschiedenis van Aalst, te meer daar aan de rechteroever van de Dender tot op heden amper archeologische waarnemingen zijn gedaan en de geschiedenis van dit middeleeuws stadsdeel archeologisch gezien bijzonder slecht gekend is.

Dit potentieel aan mogelijke kennisvermeerdering wordt bovendien versterkt door de werkzaamheden, gepland in de tweede fase van werken in hetzelfde projectgebied, die in de nabije toekomst zullen volgen.

Op basis van de info verkregen bij het bureauonderzoek werd dan ook een proefsleuvenonderzoek voorop gesteld. Dit verliep volgens uitgesteld traject, aangezien de zone van het projectgebied waar de proefsleuven zullen worden aangelegd (speelpleintje), momenteel nog in gebruik zijn voor kinderopvang en de werkzaamheden pas kunnen starten na een tijdelijke herlocalisatie van deze kinderopvang.

Op basis van het proefsleuvenonderzoek is het duidelijk dat de twee recentste fases van de gracht van de stadsomwalling zich op deze plaats bevinden. De rand van de gracht van de recentste fase is aangesneden op het centrale grasplein (demping = spoor-combinatie I-1). De rand van de gracht die gedempt is na 1750 is niet aangesneden (demping is spoor-combinatie I-4). Deze valt wellicht te situeren ter hoogte van de gevels van de gebouwen ten zuidoosten (nu NETWERK) van het pleintje.

De opvulling van spoor-combinatie I-1 leverde geen vondsten op, maar gebeurde op basis van cartografische bronnen in de tweede helft van de 19de eeuw. De oudere opvulling van de gracht (spoor-combinatie I-4) is op basis van de vondsten, niet nauwkeuriger te plaatsen dan na 1750. Deze grachten doorsnijden alluviale lagen die niet te dateren zijn. Het ontbreken van inclusies zoals baksteen, kalkmortel en houtskool suggereert echter dat ze dateren uit oudere periodes.

Er zijn geen sporen aangetroffen van een wallichaam of een weermuur en torens in natuur- en/of baksteen. Deze moeten wellicht eveneens gezocht worden onder de gebouwen ten zuidoosten van het plein.

Gelet op de afwezigheid van sporen van de laatmiddeleeuwse omwalling en het ontbreken van een wal/weermuur binnen het gabarit van de geplande werken zijn alle mogelijke onderzoeksvragen beantwoord. Verder archeologisch onderzoek is kosten-baten beschouwd dan ook niet zinvol.

2 VERSLAG VAN RESULTATEN

2.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Bekrachtigde archeologienota: ID 2018J70

Projectcode: 2019B118

Sitecode: 18-AAL-PC

Wettelijk depotnummer: D/2019/12.857/11

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Aalst, Pierre Corneliskaai (zie Figuur 1 en Figuur 2)

Bounding box:

punt 1: x= 126864.500606, y= 181251.681084

punt 2: x= 127248.671077, y= 181458.74995

Kadastrale gegevens:

Aalst afdeling 1, sectie A, perceel 610/2, 610/3; afdeling 2, sectie C, openbare weg (zie Figuur 3)

Topografische kaart: zie Figuur 1 en Figuur 2.

Betrokken actoren:

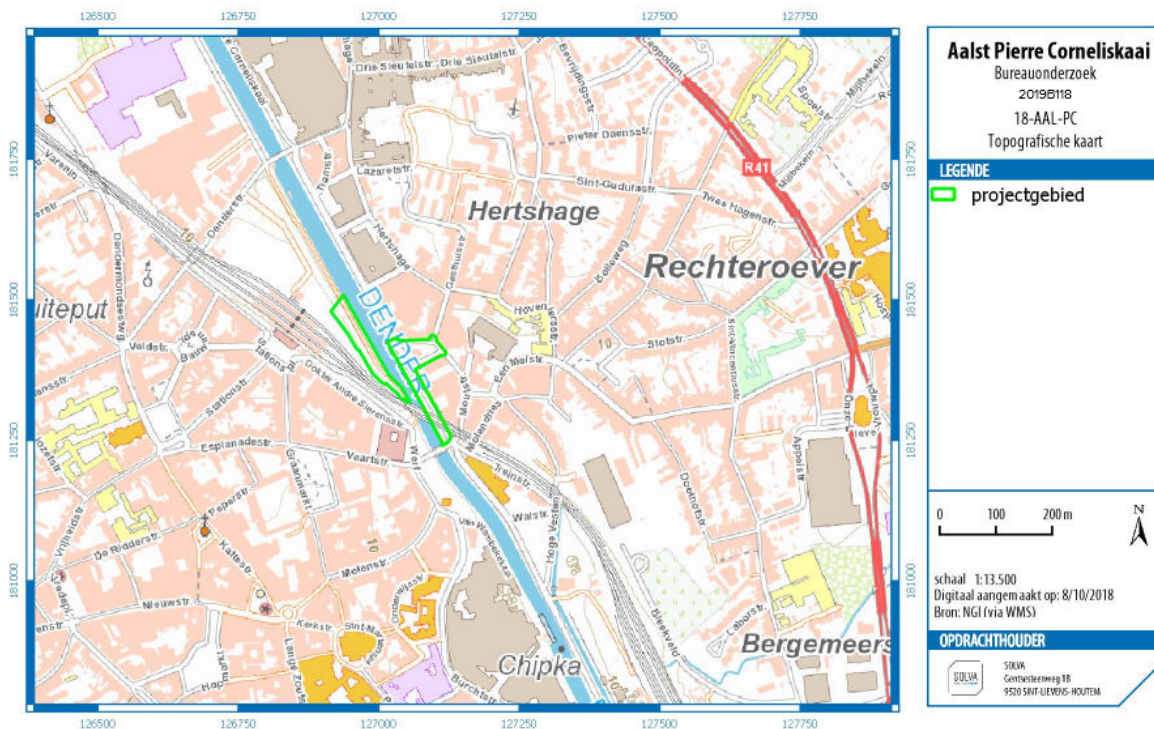
Erkend archeoloog - veldwerkleider: Wouter De Maeyer

Assistent-archeoloog: Arne De Graeve

Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 08/10/2018).

2.1.2 SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Op historisch vlak neemt het projectgebied een interessante plaats in. Het is gelegen aan de rand van de historische kern van Aalst, ter hoogte van de laat- middeleeuwse stadsomwalling, zoals de historische kaarten aantonen. Hoewel de georeferentie soms onduidelijk is, blijkt dat de gracht en omwalling onder de huidige Houtkaai gesitueerd is. De gracht bleef tot in de 19de eeuw open.

In meer recentere periodes is het projectgebied volledig bebouwd en ingericht. De geplande werken vallen volledig in een bebouwde zone en langs de bestaande kaaimuren, waardoor de mate van huidige verstoringen in de bodem al vrij hoog is. Kanalisatie- en kaaiwerken, de aanleg van de spoorinfrastructuur in de 19de eeuw, de aanleg van collectoren en rioleringen en straatverharding hebben een zware impact gehad op het geheel.

De geplande werken zullen de heraanleg van wegen, riolering en de bouw van een nieuwe fietsbrug inhouden, waardoor verscheidene ingrepen in de bodem noodzakelijk zullen zijn. Ondanks de hoge mate van recente bebouwing en inrichting, valt het momenteel niet uit te sluiten dat het projectgebied nog een relevante archeologische waarde heeft, die door de geplande werkzaamheden zal geraakt worden. Vooral de zone van het centrale pleintje aan de Houtkaai biedt nog mogelijkheden.

Op basis van de bureaustudie kan gesteld worden dat het projectgebied een zeker archeologisch potentieel heeft gelet op de ligging nabij de historische kern van Aalst en de situering vlak boven en langs de middeleeuwse stadsomwalling en -gracht. Op een lokaal niveau kan de eventuele archeologische informatie dus een belangrijke bijdrage leveren aan de geschiedenis van Aalst, te meer daar aan de rechteroever van de Dender tot op heden amper archeologische waarnemingen zijn gedaan en de geschiedenis van dit middeleeuws stadsdeel archeologisch gezien bijzonder slecht gekend is.

Dit potentieel aan mogelijke kennisvermeerdering wordt bovendien versterkt door de werkzaamheden, gepland in de tweede fase van werken in hetzelfde projectgebied, die in de nabije toekomst zullen volgen.

De beste methode om dit te doen met een minimale ingreep ten opzichte van het kennispotentieel, is proefsleuvenonderzoek. Dit zal volgens uitgesteld traject verlopen, aangezien de zone van het projectgebied waar de proefsleuven zullen worden aangelegd (speelpleintje), momenteel nog in gebruik zijn voor kinderopvang en de werkzaamheden pas kunnen starten na een tijdelijke herlocalisatie van deze kinderopvang.

2.2 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.2.1.1 VRAAGSTELLING

Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit betekent dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat aan de hand van de resultaten de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Dit moet leiden tot een beargumenteerde evaluatie en het duiden van een eventueel vervolgetraject.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
- Op welke niveaus manifesteren deze zich?
- Zijn er bodemhorizonten die bijzondere aandacht verdienen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren? Stadsgracht en/of stadsomwalling?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes? Laatmiddeleeuws? Postmiddeleeuws?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?

- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?
- Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaatsen?
- Kan voor de vindplaats of voor delen van deze vindplaats het principe van behoud in situ nagestreefd worden, zo ja, aan welke randvoorwaarden dient voldaan te worden?
- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven; wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?
- Is er verder (voor)onderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.2.1.2 DE RANDVOORWAARDEN

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 8.6 (proefsleuven en proefputten) van de Code van Goede Praktijk 4.0.

2.2.2 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.2.2.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN –TECHNIEKEN

2.2.2.1.1 STRATEGIE

In deze nota wordt het vooronderzoek met ingreep in de bodem, i.c. het proefsleuvenonderzoek, dat uitgevoerd is voor de geplande werken, toegelicht. Dit onderzoek had als doel de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen in kaart te brengen en te valoriseren.

Bij zowel het terreinonderzoek, als bij de rapportage is de aandacht gevestigd op het beantwoorden van de vooropgestelde onderzoeksvragen.

Dit vooronderzoek met ingreep in de bodem moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen voor verder onderzoek op het projectgebied noodzakelijk of niet relevant zijn.

Het vooronderzoek bestond uit het onderzoeken van één sleuf op het centrale binnenplein. Omdat de onderzoeksvragen niet konden beantwoord worden, werd de sleuf aan de zuidzijde van dit binnenplein uitgebreid onder de straat.

2.2.2.1.2 METHODEN EN TECHNIEKEN

Het terreinwerk van het proefsleuvenonderzoek vond plaats op 18 februari en 19 en 20 augustus 2019.

Om een zicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen, zijn binnen het projectgebied in totaal 2 proefsleuven (4 m breed) aangelegd. Het aantal proefsleuven en vooral de lengte ervan verschilt van het oorspronkelijke proefsleuvenplan zoals dit werd voorgelegd in de bekrachtigde archeologienota.

Deze afwijking is een gevolg van de aangetroffen sporen en de vooropgestelde vraagstelling. In de sleuf op het centrale binnenplein bleek de rand van de gracht aan de zuidzijde niet aanwezig te zijn. Hierop werd de sleuf onder de straat uitgebreid teneinde de vooropgestelde onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

Een graafmachine met een platte bak van 2 m breed legde de sleuven machinaal aan en dit onder begeleiding van de veldwerkleider om te verzekeren dat de juiste diepte werd bekomen. De sleuven zijn afgegraven tot minstens de verstoringdiepte.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschaafd, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 18-AAL-PC / 2019B118), beschreven in de **SOLVA**-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een GPS. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer). In elke put is één profiel geregistreerd. Elk profiel is gefotografeerd en per laag beschreven. Van alle sleuven en profielen is de precieze locatie topografisch ingemeten.

Het gebruik van **gestandaardiseerde fiches** en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten, ...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De Dienst Archeologie van **SOLVA** heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een **databank** geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het **spoor**. Dit valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de **spoorcombinaties**. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de **structuren**. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Wat de **vondsten en de staalnames** betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map '**bijlagen**': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan, ...

Aalst
Pierre Corneliskaai
 Proefsleuvenonderzoek
 2019B118
 18-AAL-PC
 Situering proefsleuven

LEGENDE

- Sleufwand
- Kadaster

0 5 10 Meters

Schaal 1:250
 Digitaal aangemaakt op: 22/10/2019
 Bron: SOLVA & AGIV

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
 Gentsesteeweg 1B
 9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Figuur 4: Inplantingsplan van de proefsleuven op het kadasterplan (Digitaal aangemaakt op 22/11/2019).

2.2.2.2 *INPLANTINGSPLAN VAN DE PROEFSLEUVEN*

De proefsleuven zijn zo aangelegd dat ze een volledige evaluatie toelaten van het aanwezige archeologische erfgoed (Figuur 4). De twee proefsleuven liggen in elkaars verlengde, maar zijn omwille van de aanwezigheid van talrijke nutsleidingen onder het voetpad niet met elkaar verbonden.

2.2.2.3 *BESCHRIJVING VAN DE OPENGELEGDE OPPERVLAKTE*

De lengte van de proefsleuven is 4,75 m voor de noordelijke sleuf en 7,47 m voor de zuidelijke sleuf. In totaal is een oppervlakte van 51,51 m² onderzocht.

2.2.2.4 *MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN*

Tijdens het terreinwerk is er geen selectie gebeurd bij het recupereren van de vondsten. Om een zo compleet mogelijk beeld van de site en de archeologische restanten te verkrijgen, is **alles** verzameld, voorzien van een vondstnummer (= uniek volgnummer) en opgenomen in de **SOLVA**-Archeologiedatabank.

2.2.2.5 *MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME*

Er zijn geen stalen genomen. De aanwezige sporen waren zeer recent of van natuurlijke oorsprong.

2.2.2.6 *BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL*

De afgraving gebeurde met een graafmachine van 14 ton met een platte bak van 2 m breed. De foto's zijn genomen met een Canon EOS 200D. De vondsten zijn per laag gerecupereerd en in vondstzakjes gestoken. Deze werden vervolgens onmiddellijk voorzien van een uniek volgnummer (= vondstnummer). Het digitaal inmeten van de sporen en het bepalen van de hoogte van het terrein en de afgegraven niveaus (in TAW) werden gedaan met een GPS-toestel (Trimble R6 GNSS). De registratie van de archeologische sporen gebeurde met een tablet met een *Filemaker 15 go app*.

2.2.2.7 *BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE*

Van de voorziene proefsleuf op het centrale binnenplein is enkel het zuidelijke uiteinde onderzocht. De resultaten in deze zone maakten onmiddellijk duidelijk dat verder afgraven in noordelijke richting geen meerwaarde had. Wel werd de proefsleuf met een onderbreking in zuidelijke richting uitgebreid en dit om de rand van de gracht te kunnen lokaliseren. Deze onderbreking gebeurde omwille van de aanwezigheid van nutsleidingen.

2.2.2.8 *ZONES WAAR BEHOUD IN SITU GEBEURDE*

Niet van toepassing.

2.2.2.9 *ASPECTEN WAARVOOR ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEWONNEN*

Niet van toepassing.

2.2.2.10 *ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD GEVRAAGD*

Niet van toepassing.

2.3 ASSESSMENTRAPPORT

2.3.1 SAMENVATTING VAN DE BEVINDINGEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Het stadsbestuur van Aalst wenst wegeniswerken uit te voeren op de Pierre Corneliskaai ter hoogte van en op de Houtkaai in Aalst. Daarnaast zullen ook rioleringswerken doorgaan op de Houtkaai, en een brug aangelegd worden waarvoor funderingswerken dienen plaats te vinden op de Houtkaai en het Jagerspad. De werken aan de Pierre Corneliskaai, Houtkaai en het Jagerspad bevatten verschillende elementen en zullen in twee verschillende fasen uitgevoerd worden. Deze fasen zullen in twee aparte omgevingsvergunningsaanvragen behandeld worden. Deze archeologienota staat in functie van de eerste fase.

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning** voor stedenbouwkundige handelingen voor de wegeniswerken. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.

De bodemingreep voor het volledige projectgebied (ca. 11600m²) houdt het heraanleggen van de bestaande verharding in. Het maaiveld blijft nagenoeg ongewijzigd, met lokaal hier en daar een verlaging, tot maximaal 20cm. Lokaal worden diepere verstoringen verwacht door de heraanleg van een RWA en DWA- leiding rondom de Houtkaai. Verder zullen ook verschillende funderingselementen van de fietsbrug lokaal voor een diepere bodemingreep zullen zorgen, zowel op de Houtkaai als op het Jagerspad.

Op historisch vlak neemt het projectgebied een interessante plaats in. Het is gelegen aan de rand van de historische kern van Aalst, ter hoogte van de laat- middeleeuwse stadsomwalling, zoals de historische kaarten aantonen. Hoewel de georeferentie soms onduidelijk is, blijkt dat de gracht en omwalling onder de huidige Houtkaai gesitueerd is. De gracht bleef tot in de 19e eeuw open.

In meer recentere periodes is het projectgebied volledig bebouwd en ingericht. De geplande werken vallen volledig in een bebouwde zone en langs de bestaande kaaimuren, waardoor de mate van huidige verstoringen in de bodem al vrij hoog is. Kanalisatie- en kaaiwerken, de aanleg van de spoorinfrastructuur in de 19e eeuw, de aanleg van collectoren en rioleringen en straatverharding hebben een zware impact gehad op het geheel.

Afweging van de ingreep ten aanzien van een eventueel archeologisch potentieel:

De geplande werken zullen de heraanleg van wegen, riolering en de bouw van een nieuwe fietsbrug inhouden, waardoor verscheidene ingrepen in de bodem noodzakelijk zullen zijn. Ondanks de hoge mate van recente bebouwing en inrichting, valt het momenteel niet uit te sluiten dat het projectgebied nog een relevante archeologische waarde heeft, die door de geplande werkzaamheden zal geraakt worden. Vooral de zone van het centrale pleintje aan de Houtkaai biedt nog mogelijkheden.

Op basis van de bureaustudie kan immers gesteld worden dat het projectgebied een zeker archeologisch potentieel heeft gelet op de ligging nabij de historische kern van Aalst en de situering vlak boven en langs de middeleeuwse stadsomwalling en -gracht. Op een lokaal niveau kan de eventuele archeologische informatie dus een belangrijke bijdrage leveren aan de geschiedenis van Aalst, te meer daar aan de rechteroever van de Dender tot op heden amper archeologische waarnemingen zijn gedaan en de geschiedenis van dit middeleeuws stadsdeel archeologisch gezien bijzonder slecht gekend is.

Dit potentieel aan mogelijke kennisvermeerdering wordt bovendien versterkt door de werkzaamheden, gepland in de tweede fase van werken in hetzelfde projectgebied, die in de nabije toekomst zullen volgen.

Conclusie:

Het projectgebied biedt ondanks de verstoringen in bepaalde delen nog een relevant onderzoekspotentieel. De inschatting van dit potentieel kan op basis van een bureaustudie slechts ten dele beantwoord en gerealiseerd worden.

Verder vooronderzoek om het onderzoekspotentieel correct in kaart te brengen, is noodzakelijk aangezien het tot nu toe niet mogelijk is om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen. Concrete informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt namelijk. Op basis van het bureauonderzoek blijven de geformuleerde veronderstellingen immers hypothetisch en bovendien onvolledig.

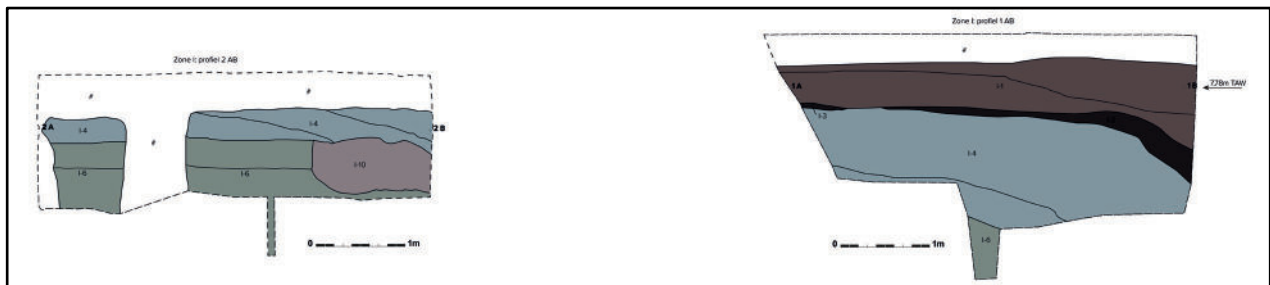
De beste methode om dit te doen met een minimale ingreep ten opzichte van het kennispotentieel, is **proefsleuvenonderzoek**. Dit zal volgens **uitgesteld traject** verlopen, aangezien de zone van het projectgebied waar de proefsleuven zullen worden aangelegd (speelpleintje), momenteel nog in gebruik zijn voor kinderopvang en de werkzaamheden pas kunnen starten na een tijdelijke herlocalisatie van deze kinderopvang.

2.3.2 BESCHRIJVING VAN DE AARDKUNDIGE OPBOUW VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

De natuurlijke bodem in dit gebied bestaat uit alluviale afzettingen van de Dender (Figuur 5 & 6). Vooral in de zuidelijke proefsleuf kwam dit duidelijk tot uiting. Vanaf een diepte van ca. 75 cm t.o.v. het huidige maaiveld bevonden zich ongestoorde alluviale afzettingen. Deze bevatten geen vondsten. Ook de afwezigheid van baksteen, kalkmortel en houtskoolpartikels wijst op een datering van deze lagen vóór de aanwezigheid van de laatmiddeleeuwse omwalling op deze locatie. De afzettingen bestaan uit gestratificeerde afzettingen zand en klei die vanaf een diepte van 3,10 m onder het huidige maaiveld meer organisch materiaal bevatten. Dit viel af te leiden uit een boring (Figuur 7) die in de proefsleuf werd gezet en die werd uitgevoerd tot een diepte van 4,2 m onder het huidige maaiveld.

Figuur 5: Foto profiel 2AB.

Figuur 6: Profieltekening AB (zie bijlage voor gedetailleerde spoorbeschrijvingen).

Figuur 7: Foto boring.

2.3.3 ASSESSMENT VAN DE SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

In totaal zijn 12 sporen of lagen geregistreerd die toebehoren aan in totaal 5 spoorcombinaties (Figuur 5 & 6). De recentste spoorcombinatie is I-1. De laag is te interpreteren als ophoging na het dempen van de gracht. Dit gebeurde in de tweede helft van 19de eeuw. De gracht is immers nog weergegeven op de Poppkaart (1842-1879).

De laag eronder, spoorcombinatie I-3, is het looppniveau van vóór de demping en de ophoging. Deze laag lijkt meer organisch aan de bovenzijde waardoor kan verondersteld worden dat ze ooit begroeid is geweest.

Spoorcombinatie I-4 is te interpreteren als een opvulling van de gracht van de stadsomwalling. Deze demping bevatte slechts een beperkt aantal vondsten (zie bijlage) waardoor ze op basis van de vondsten niet nauwkeuriger dan na 1750 te dateren is.

In het zuidelijke deel van zone I bevond zich nog een uitgraving, spoorcombinatie I-10, die niet nader te interpreteren valt.

Aalst
Pierre Corneliskaai
 Proefsleuvenonderzoek
 2019B118
 18-AAL-PC
 Allesporenplan op kadaster

LEGENDE

- Sleufwand
- Kadaster

0 5 10 Meters

Schaal 1:250
 Digitaal aangemaakt op: 22/10/2019
 Bron: SOLVA & AGIV

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
 Gentsesteenweg 1B
 9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Figuur 8: Een projectie van de aangetroffen sporen op het kadasterplan.

Spoorcombinatie I-6 bestaat uit verschillende natuurlijke afzettingen van de Dender en is dus te interpreteren als alluvium. Dit alluvium bevatte geen vondsten of andere inclusies die kunnen wijzen op een totstandkoming in een historische periode. Spoorcombinaties I-4 en I-10 zijn duidelijk uitgegraven in dit alluvium.

2.3.4 ASSESSMENT VAN DE VONDSTEN:

Zie bijlage.

2.3.5 ASSESSMENT VAN DE STALEN

Niet van toepassing.

2.3.6 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Niet van toepassing.

2.3.7 DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

Op basis van het proefsleuvenonderzoek is het duidelijk dat de twee recentste fases van de gracht van de stadsomwalling zich op deze plaats bevinden. De rand van de gracht van de recentste fase is aangesneden op het centrale grasplein (demping = spoor-combinatie I-1). De rand van de gracht die gedempt is na 1750 is niet aangesneden (demping is spoor-combinatie I-4). Deze valt wellicht te situeren ter hoogte van de gevels van de gebouwen ten zuidoosten (nu NETWERK) van het pleintje.

De opvulling van spoor-combinatie I-1 leverde geen vondsten op, maar gebeurde op basis van cartografische bronnen in de tweede helft van de 19de eeuw. De oudere opvulling van de gracht (spoor-combinatie I-4) is op basis van de vondsten, niet nauwkeuriger te plaatsen dan na 1750. Deze grachten doorsnijden alluviale lagen die niet te dateren zijn. Het ontbreken van inclusies zoals baksteen, kalkmortel en houtskool suggereert echter dat ze dateren uit oudere periodes.

Er zijn geen sporen aangetroffen van een wallichaam of een weermuur en torens in natuur- en/of baksteen. Deze moeten wellicht eveneens gezocht worden onder de gebouwen ten zuidoosten van het plein.

2.3.8 CONFRONTATIE VAN DE BEVINDINGEN MET DE RESULTATEN VAN VOORGAANDE ONDERZOEKSFASES

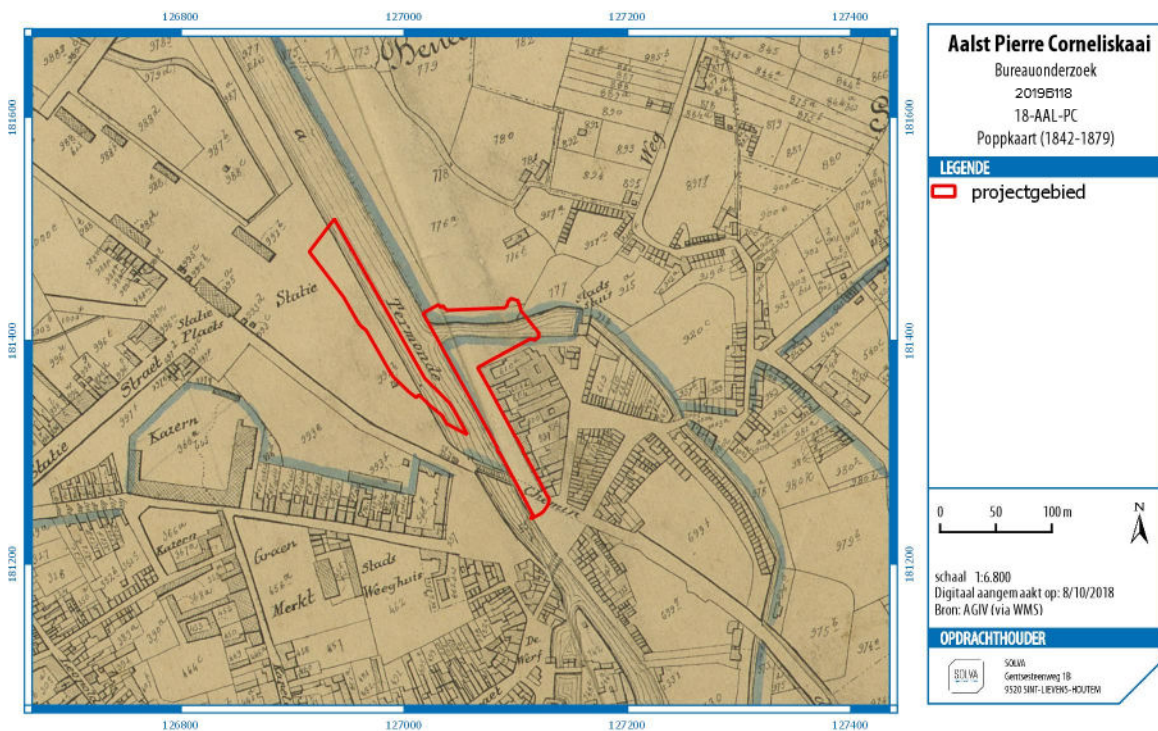
Uit het bureauonderzoek bleek dat op historisch vlak het onderzoeksgebied een interessante plaats in heeft genomen. Het is gelegen binnen de historische kern van Aalst. Bovendien bevindt het projectgebied zich aan de laat- middeleeuwse stadsomwalling en/of latere bastionnering, zoals de historische kaarten tot de 17de eeuw (Figuur 9) aantonen.

Hoewel de georeferentie soms onduidelijk is, blijkt uit de recentere kaarten dat de noordelijke Denderarm/stadsgracht en noordelijke omwalling onder de huidige Houtkaai gesitueerd is. De stadsgracht bleef tot in de 19de eeuw (Figuur 10) open, maar is nu ingebed en overwelfd in een grote collector. Het centrale plein is heden ten dage slechts deels bebouwd en dus nog een relict aan open ruimte ter hoogte van waar de stadsgracht en stadsomwalling gesitueerd zijn. Ondanks de inbuizing in de collector (max. 4

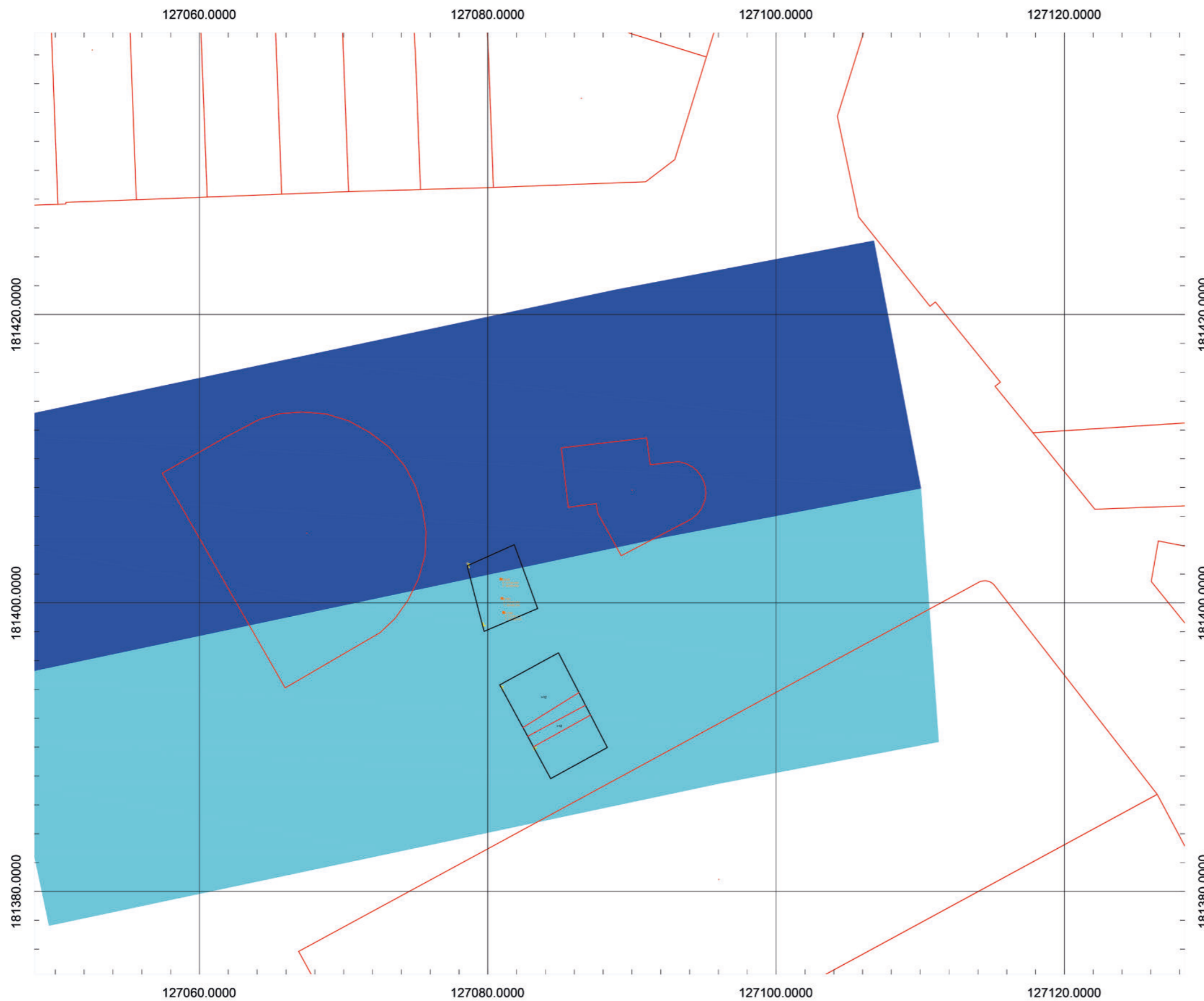

Figuur 9: Kaart van Antonius Sanderus met aanduiding van het projectgebied (bron: Geheugenvannederland.nl).

m) is gebleken dat de recentste opvullingen van de stadsgracht nog *in situ* aanwezig zijn. De stadswal en weermuur bevinden zich niet op deze locatie, maar situeren zich eerder ten zuidoosten van het pleintje.

Figuur 10: Popkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 8/10/2018).

Aalst
Pierre Corneliskaai
 Proefsleuvenonderzoek
 2019B118
 18-AAL-PC
 Aan-/Afwezigheid
 archeologisch erfgoed

LEGENDE

- Gracht gedempt tweede helft 19de eeuw
- Gracht gedempt na 1750
- Sleufwand
- Kadaster

0 5 10 Meters

Schaal 1:250
 Digitaal aangemaakt op: 22/10/2019
 Bron: SOLVA & AGIV

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
 Gentsesteeweg 1B
 9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Figuur 11: Kaart met afbakening van zones waar de gracht (archeologisch erfgoed) aanwezig is.

2.3.9 DE VERWACHTINGEN TEN AANZIEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.3.9.1 EEN GEMOTIVEERDE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

Op basis van het proefsleuvenonderzoek is het duidelijk dat de twee recentste fases van de gracht van de stadsomwalling zich op deze plaats bevinden. De rand van de gracht van de recentste fase is aangesneden op het centrale grasplein (demping = spoor-combinatie I-1). De rand van de gracht die gedempt is na 1750 is niet aangesneden (demping is spoor-combinatie I-4). Deze valt wellicht te situeren ter hoogte van de gevels van de gebouwen ten zuidoosten (nu NETWERK) van het pleintje.

De opvulling van spoor-combinatie I-1 leverde geen vondsten op, maar gebeurde op basis van cartografische bronnen in de tweede helft van de 19de eeuw. De oudere opvulling van de gracht (spoor-combinatie I-4) is op basis van de vondsten, niet nauwkeuriger te plaatsen dan na 1750. Deze grachten doorsnijden alluviale lagen die niet te dateren zijn. Het ontbreken van inclusies zoals baksteen, kalkmortel en houtskool suggereert echter dat ze dateren uit oudere periodes.

Er zijn geen sporen aangetroffen van een wallichaam of een weermuur en torens in natuur- en/of baksteen. Deze moeten wellicht eveneens gezocht worden onder de gebouwen ten zuidoosten van het plein.

2.3.9.2 AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT Zie figuur 11.

2.3.9.3 AFBAKENING VAN DE ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT Zie figuur 11.

2.3.9.4 BEANTWOORDEN VAN DE VOOROPGESTELDE VRAAGSTELLING

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
→ Ja. De recentste fases van opvulling van de gracht van de stadsomwalling zijn aanwezig.
- Op welke niveaus manifesteren deze zich?
→ Vanaf een diepte van 30-40 cm onder het bestaande loopniveau.
- Zijn er bodemhorizonten die bijzondere aandacht verdienen?
→ Neen.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren? Stadsgracht en/of stadsomwalling?
→ Ja: Stadsgracht. Er zijn geen sporen van wal, weermuur of torens aangetroffen.
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes? Laatmiddeleeuws? Postmiddeleeuws?
→ De sporen behoren tot de postmiddeleeuwse periode, met name de oudste fase die dateert na 1750 en de jongste fase die dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw.
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?
→ Ja, de rand van de recentste grachtfase is aangesneden. De rand van de oudere fase bevindt zich buiten de onderzoekszone.
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?
→ Ja, ze dateren uit twee periodes, één na 1750 en één in de tweede helft van de 19de eeuw. De begrenzing en het verloop van de gracht is zoals weergegeven op de recentste historische kaarten. De functie van de gracht is stadsomwalling.
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?
→ Vastgesteld: De opvullingen van de gracht zijn recent van aard en goed bewaard. Er zijn geen sporen aangetroffen van de laatmiddeleeuwse omwalling.

- Verwacht: Sporen van de laatmiddeleeuwse gracht en wal, eventueel funderingen van de weermuur/torens cfr. de opgravingen op het Vredeplein en het Keizersplein.
- Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?
  - De waarde en het kennispotentieel van de vindplaats is laag. Er zijn geen aanwijzingen voor de oorspronkelijke laatmiddeleeuwse omwalling op deze plaats, noch van de gracht, noch van de wal/weermuur. Er zijn alleen postmiddeleeuwse vullingspakketten van de stadsgracht aangesneden.
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaatsen?
  - De riolering zal een deel van de postmiddeleeuwse (na 1750) opvullingspakketten van de gracht verstoren. De funderingen van de fietsbrug zullen lokaal de recente opvullingen van de gracht verstoren.
- Kan voor de vindplaats of voor delen van deze vindplaats het principe van behoud in situ nagestreefd worden, zo ja, aan welke randvoorwaarden dient voldaan te worden?
  - Behoud in site is niet mogelijk op de locatie van de nieuwe riolering en op de plaats van de funderingen voor de fietsbrug. De andere werken hebben geen impact op het bodemarchief.
- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven; wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze zones?
  - Zie figuur 6 & 11.
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?
  - Neen.
- Is er verder (voor)onderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?
  - Neen, verder onderzoek is niet noodzakelijk. Gelet op de afwezigheid van sporen van de laatmiddeleeuwse omwalling en het ontbreken van een wal/weermuur binnen het gabarit van de geplande werken zijn alle mogelijke onderzoeksvragen beantwoord. Verder archeologisch onderzoek is kosten-baten beschouwd dan ook niet zinvol.

2.4 BIBLIOGRAFIE

S. De Smet, W. De Maeyer & B. Cherretté (2018) *Aalst Pierre Corneliskaai. Archeologienota – 2018J70*. **SOLVA** Archeologierapport 162, Vlierzele.

2.5 BIJLAGEN

- Algemene projectinfo
- Info per fase
- Dagrapporten
- Spoor-Combinatielijst
- Sporenljst
- Vondstenlijst
- Assessment van de vondsten
- Tekeningenlijst

- Plannenlijst

- Fotolijst